

ТМ	Г. XXVIII	Бр. 3	Стр. 293 - 296	Ниш	јул - септембар	2004.
----	-----------	-------	----------------	-----	-----------------	-------

Реч са промоције
Примљено: 25.11.2003.

Никола Божиловић

ДЕМОКРАТСКА ТРАНЗИЦИЈА КАО КУЛТУРНИ ЧИН*

У књизи *Изазови демократије у савременом свету* Загорка Голубовић, као аутор, практикује теоријско-критички и социјално аналитички приступ, који има више димензија: социолошку, филозофско-антрополошку, политиколошку и културолошку.¹ Феномену демократије, пре свега, али и осталим појавама и проблемима који се анализирају у књизи – глобализацији и мултикултурализму у свету и код нас – ауторка приступа као феноменима политичке културе. Зато се овде ради преваходно о политиколошко-културолошкој студији.

Књига која је пред нама подељена је на два основна дела, плус закључна разматрања. Први део носи назив "Савремени свет и демократија", док су поглавља другог дела обједињена насловом "Демократија у процесу транзиције – случај Србије". Оба дела проблематизована су, дакле, кроз више поглавља у којима су обрађени различити аспекти демократије у савременом свету, укључујући транзициона подручја, каква је и Србија.

Изолагање у књизи започиње речима Џона Дјуија (Dewey) по коме је демократија *начин живота*, а не само облик политичке организације друштва. Из тог контекста произилази да се појам демократије не може ограничити на пуки институционални и правни оквир. Пошто је неоспорно да се демократија не може изједначити са начином управљања (политикантска заблуда), већ да она представља нов и особен начин организације живота, у културном смислу *par excellence*, онда је од демократске државе реално очекивати да она обезбеди животне шансе свим грађанима. То не значи само политичка него и економска права, као што је право на рад, и, дакако, лепезу социјалних права (социјално осигурање, здравствену заштиту, прогресивно опорезивање). Основни услов демократског функционисања друштва представља демократска политичка култура. Нови модел развоја у том смислу, по Жаку Делору (Dellors) мора бити заснован на новим културним параметрима: заштити средине, новим облицима коришћења времена и орга-

* Реч са промоције књиге проф. др Загорке Голубовић "Изазови демократије у савременом свету", одржане 24. 10. 2003. године у свечаној сали Универзитета у Нишу.

¹ Урађено у оквиру пројекта (1310) "Културни и етнички односи на Балкану – могућности регионалне и европске интеграције", који се изводи на Филозофском факултету у Нишу, а финансира га Министарство за науку и технологију РС.

низацији живота примереној условима техничког напретка. У бурним временима друштвених криза, запажа писац, мора се преиспитати и разрадити сама идеја демократије и прилагодити новим условима (процес глобализације и измењена значења демократских институција, мултикултурализам и интеркултурализам).

Демократија је, поред везаности за начин живота, значајно повезана и са *квалитетом живота* као културном категоријом. Ауторка с правом критикује становишта по којима се питања демократије свODE на економску, правно-политичку, техничку и институционалну сферу, а која изостављају веома важну, културну димензију. Економски раст, наимае, не сме бити циљ по себи, већ он мора служити друштвеном и персоналном развоју и доприносити еманципацији људи. "Културни услови су важна позадина која обликује тип и природу квалитета живота" – закључује Голубовићева.

Пажњу такође заслужује анализа односа између глобалне космополитске културе и стила живота, или, још конкретније, испитивање релације модерност/постмодерност и нови квалитет живота. Реч је о "пост-традиционалном друштвеном поретку" у коме култура прожима вредности свакодневног живота, а персоналним идентитетом не доминирају више класа, старост, род, етничитет. Постмодерну еру карактеришу нови културни стандарди, слика о виртуелној стварности коју стварају медији и, изнад свега, тзв. информатичко друштво настало као резултат електронске технолошке револуције. Процес глобализације промовише велики културни плурализам, универзалне вредности, а он појачава и свест о заједништву људског живота. Са тим се мења и проблем идентитета – персоналног, комуналног, националног и културног ("отворени идентитет"). Међутим, ауторка тврди да "евроцентризам" не слаби под утицајем глобализације, о чему онајбоље сведочи револт не-европских земаља против тенденције "вестернизације" социјалних модела који се намећу свету као једина "модерна алтернатива".

Основна културна претпоставка демократије је трансформисање индивидуе у грађанина, и то такво које доводи до промене његовог социјалног статуса, као и његове психологије. Нови начин и другачији стилови живота морају бити гарант да сваки грађанин постане аутономна, независна личност која се може користити својим слободама како би унапредила сопствени квалитет живота. Кључне теоријске премисе за које се залаже Загорка Голубовић унапређују културолошку мисао о демократији као новом моделу живота савременог друштва и човека.

Посебно поглавље у књизи ауторка је посветила глобализацији света, њеним контроверзама, дилемама и искушењима. Ја бих, као културолог, посебно скренуо пажњу на онај аспект, овде с правом присутан, по коме се глобализација дефинише као културна интеракција на глобалном нивоу, и који сугерише питања попут ових: да ли је разноликост култура инструментална или унутрашња вредност; како глобализација утиче на конституисање слободних личности, а како на креативност различитих култура; да ли је она сама себи циљ, или пак доводи до новог квалитета живота?

Писац овога дела луцидно препознаје културну моћ демократије у чињеници да она представља изазов технолошком детерминизму јер трансформише материјалне вредности и односе у симболе, а искуство у информације; демократија такође доводи до развоја глобалне културе као начина дискурса о целини света и његовој разноликости; помоћу културне глобали-

зације могуће је "надрасти" дечју болест национализма и етноцентризма, форсирањем дијалога и толеранције и поштовањем разлика.

Загорка Голубовић одлучно издваја "најзначајнији позитивни вид глобализације на културном плану", а он се састоји у чињењу доступним свих информација људима који живе на најудаљенијим тачкама глобуса. Све то захваљујући модерним технологијама. Са становишта нових могућности, то је по њој епохално откриће иако у пракси још увек постоји присилна асимилација, или идеја о супериорним и инфериорним културама.

У вези са овим питањима и са проблемима "глобализације идентитета", ауторка указује на нужност успостављања демократске контроле надс процесом глобализације. У том духу она се придружује Мек Груу (McGrew) у закључном питању: *како се може цивилизовати и демократизовати глобализација?* Ово питање уједно указује на задатак социолога и социјалних аналитичара у даљем истраживању предности и последица које глобализација собом носи. Све то у циљу разрешења бројних антиномија, контроверзи, изазова, заблуда и искушења поводом овог светског процеса који се не да зауставити, али се да прилагодити хуманијим условима човекове егзистенције у свакодневљу.

У контексту схватања културе као система комуникација и путем анализе прожимања различитих култура (*cross-cultural communication*), у књизи се прави дистинкција између појмова мултикултурализам и интеркултурализам. То опет у духу и циљу разрешавања дилеме: универзално-партикуларно (релативно). Разлика се превладава у схватању мултикултурализма као интеркултурализма, на тај начин што се кроз интеркултурну комуникацију превазилази изолација појединачних култура и разумева плуралитет култура (начина живота, мишљења и веровања). Либерална схватања мултикултурализма, наиме, пледирају за то да интеракција култура није претња њиховом интегритету, под условом да не постоји мотив насилне интеграције. Тако схваћени мултикултурализам представља демократски израз разлика индивидуалних и културних идентитета и њихових права и слобода. Он онда постаје најбоља одбрана од етноцентризма (и евроцентризма) што, по нашој ауторки, враћа веру људима у културну и политичку правду. Њиме се негује толеранција и допушта да културе задржавају свој идентитет у "мултикултурном конгломерату".

У другој половини књиге аутор се на делу потврђује као бриљантан аналитичар социјалних прилика у Србији, у склопу болних демократских транзиционих процеса и промена. Демократски преврат, домети и домашаји промена после 5. октобра 2000, размимоилажења носилаца нове власти у погледу концепта изградње система (социјалдемократски или неолиберални) и остале дилеме око демократске транзиције у Србији – све то заокупља пажњу аутора у поглављима која се односе на демократију у Србији у процесу транзиције. Неки текстови су настали годину дана после драматичних петооктобарских догађања, а значајно је истаћи да З. Голубовић зналачки предвиђа извесне расплете који су се до данас обистинили. У том погледу ово дело побуђује пажњу не само теоретичара разних научних профила, већ оно представља и упутно штиво политичарима као програмерима будућег развоја друштва које тражи пут ка демократији. На крају, приличан број књига са списка коришћене литературе чине издања на енглеском језику, а импозантан је и број познатих аутора који се овде наводе: Х. Арент, З. Бау-

ман, П. Бурдије, Н. Чомски, Ж. Фридман, Е. Гиденс, Ј. Хабермас, К. Косик, А. Турен, Ч. Тејлор.

У закључним разматрањима наша ауторка пише о изазовима савремене демократије у свету, упозоравајући на различите претње и опасности које стоје на њеном путу. Кулминација је садржана у констатацији да се демократија данас налази на раскршћу. Наравно, З. Голубовић не застаје на простом констатовању чињеница, већ потанко пише о бројним цивилизацијским изазовима који демократију чине крхком. У једном културном и антропосоцијалном контексту, писац упозорава на стравичну поплаву насиља и стално усавршавање техничког арсенала оружја, затим на опасности нарастајућег антихуманизма и промене хуманистичке парадигме (од експлоатисаног човека ка манипулисаном човеку), као и на инструментализацију разума и експанзију потрошње ("идеологија консумеризма"). Ништа мање погубан није утицај масовне културе, истиче се у књизи, у смислу да она врши поравнање/упросечавање укуса и да умањује критичност независног мишљења, тежећи ка синкретизму, еклектицизму и хомогенизацији. Најефектније је привести крају овај осврт на дело речима самога писца, госпође Голубовић, по којој "у тој перспективи масовна култура доприноси стварању 'лажног универзализма', који фаворизује још увек доминантне вредности евроцентризма, остављајући читаву плејаду великих цивилизација изван светске баштине. На тај начин се и појам демократије редукује на један доминантни модел чији се образац намеће осталом свету, како 'трећем свету' тако и земљама у транзицији".

Ова студија представља сериозан аналитички текст који, по ко зна који пут, њеног аутора издваја као врсног аналитичара, ерудиту који плени беспрекорном информисаношћу, а уз то суптилношћу, свежином и разноврсношћу идеја и опсервација. Са обиљем података и информација, ова књига може бити препорука и својеврсно упутство на који начин треба градити културу демократске расправе, дијалога и толеранције. Због стила писања који је једновремено стручан и разговетан, ради се о високо професионалном, а уз то и занимљивом штиву које ће бити доступно ширем кругу (разуме се, солидно образованих и политички информисаних) читалаца.